KATARZYNA SURMIAK

Procedura „Niebieskiej Karty" jako instrument przeciwdziałania przemocy w rodzinie

1 Wprowadzenie

Mówiąc o zjawisku przemocy konieczne jest zdefiniowanie samego pojęcia. W *Słowniku języka polskiego* przemoc jest definiowana jako: „fizyczna przewaga wykorzystana do czynów bezprawnych dokonywanych na kimś, narzucona bezprawnie władza, panowanie"[1]. To dość ogólna definicja, która kładzie nacisk na przewagę fizyczną oraz bezprawne działanie sprawcy. Jednak zagadnienie to jest bardziej złożone i stanowi istotny problem społeczny.

Przemoc w rodzinie to jeden z poważniejszych problemów współczesnych państw na świecie. Zasięg, różnorodność form oraz konsekwencje przemocy natury wychowawczej, psychologicznej, zdrowotnej i ekonomicznej powodują, że należy traktować ją, jako zjawisko patologiczne. Poruszając temat przemocy, należy zastanowić się, co ją powoduje i dlaczego, pomimo większej świadomości, zjawisko to nie ustępuje. Sprawcą jest osoba najbliższa ofierze, a dom, z miejsca najbezpieczniejszego i najważniejszego, staje się dla niej więzieniem, gdzie często przez wiele lat doznaje bólu i cierpienia, zarówno fizycznego, jak i psychicznego. Należy pamiętać, że przemoc w rodzinie, nie ogranicza się tylko do przemocy fizycznej, istnieje także psychiczna, seksualna i ekonomiczna. Do czynników skorelowanych z przemocą w rodzinie należą: międzypokoleniowy przekaz wzorców i przemocy, niski status socjoekonomiczny, izolacja społeczna rodziny oraz stres społeczny[2]. Jednak przemocy w rodzinie nie należy utożsamiać z obrazem rodziny patologicznej — żyjącej w skrajnym ubóstwie i mającej problem alkoholowy.

[1] M. Szymczak: *Słownik języka polskiego*. T. 2. Warszawa 1979, s. 986.

[2] J.R. Gelles: *Przemoc w rodzinie: co wiemy o tym problemie i co możemy z nim zrobić.* W: *Przemoc w rodzinie*. Red. D. Golec. Warszawa 1992, s. 8—9.

Wbrew stereotypom ma ona miejsce także w rodzinach dobrze sytuowanych, wykształconych, wręcz „wzorcowych".

Często przemoc w rodzinie jest traktowana, jako coś wstydliwego, a bycie ofiarą przemocy to kompromitacja. Rodziny, w których przemoc jest na porządku dziennym bardzo często w pracy, w szkole, nawet przy swoich najbliższych odgrywają rolę kochającej się rodziny, wychodząc z założenia, że ze swoim problemem są sami. Zastraszanie, groźby, manipulacja powodują, że ofiary traumatyczne przeżycia „zamiatają pod dywan". Przemoc w rodzinie to akty przestępcze popełniane w głębokim ukryciu, co powoduje, że wiele z nich nigdy nie zostanie ujawnione. Ofiary obawiają się represji nie tylko ze strony sprawcy, lecz również reakcji osób z najbliższego im środowiska — reszty członków rodziny, sąsiadów, znajomych z pracy. Grożące poczucie wstydu często zwycięża z chęcią uwolnienia się z rąk oprawcy.

Najczęściej ofiary przemocy domowej to kobiety i dzieci, ponieważ uznawane są za własność, zaś mężowie i rodzice — za osoby mogące zdyscyplinować innych członków rodziny. W licznych opracowaniach odnoszących się do przyczyn i źródeł przemocy w rodzinie podkreśla się, że to akceptacja dla hierarchicznej struktury społeczeństwa powoduje, iż w ramach tej struktury funkcjonują osoby, które wierzą w swoje prawo do stosowania przemocy wobec pozostałych członków rodziny[3]. Przemoc w rodzinie nie jest zachowaniem incydentalnym, a powtarzalnym. Gdy zaczyna pojawiać się agresja, zaraz po niej ma miejsce pozorna poprawa zachowania sprawcy i obietnice, że podobna sytuacja nie będzie więcej mieć miejsca. Natomiast sprawcy w bardzo logiczny sposób potrafią tłumaczyć swoje zachowanie, często stosując metodę „najlepszą obroną jest atak", czyli przerzucają odpowiedzialność za swoje czyny na ofiarę, argumentując, że to jej niewłaściwe zachowanie wywołało agresję. Wskazują oni także na akt słusznego ukarania ofiary lub też kwestionują swoją odpowiedzialność. Często nie przyznają również, że ich zachowanie stanowi nie tylko akt agresji, lecz jest także mechanizmem sprawowania władzy oraz narzędziem kontroli i całkowitego podporządkowania ofiary woli sprawcy[4].

W badaniach dotyczących zjawiska przemocy w rodzinie wobec kobiet i mężczyzn, przeprowadzonych przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej widać, jak silne w naszym społeczeństwie jest zakorzenione myślenie schematami. Badani wymienili kilka, które ich zdaniem, są nadal obecne w świadomości, mocno oddziałują i zamykają na pomoc: „Dzieci muszą szanować ojca, bo to podstawowa siła trzymająca rodzinę"; „Pierze się wszystkie brudy w czterech ścianach"; „Nie będę się wtrącał w ich rodzinne sprawy"; „Jak bije to kocha"[5].

[3] S. Spurek: *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Komentarz*. Warszawa 2012, s. 19.

[4] H.D. Sasal: *Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie*. Warszawa 2005, s. 38—39.

[5] Badanie TNS OBOP dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej *„Zjawisko przemocy w rodzinie wobec kobiet i mężczyzn; jakościowa część badania"*, 2010 r. http://www.mpips.gov.pl [data dostępu: 26 stycznia 2015 r.].

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 3465143A64333031

Największym sprzymierzeńcem oprawców jest obojętność, dlatego tak ważne jest, aby skutecznie reagować na każdą oznakę przemocy w rodzinie.

Społecznych skutków przemocy domowej jest wiele. Jeden z nich to powielanie przemocy w rodzinie z pokolenia na pokolenie. Obciążająca sytuacja związana z zagrożeniem może spowodować rozległe i trwałe następstwa psychice ofiary. Co więcej, osoby dotknięte przemocą w przeszłości mogą mieć niskie poczucie własnej wartości. Osobiste tragedie ofiar pozostają w nich na długo i często bez odpowiedniej terapii nie są w stanie prawidłowo funkcjonować w społeczeństwie, jak osoby, które przemocy nie doświadczyły. Następstwa przemocy w rodzinie obniżają jakość społeczeństwa, przez jego trwałe rozwarstwienie, marginalizację.

2 Informacyjno-edukacyjny charakter kampanii społecznych

Upowszechnienie problemu przemocy w rodzinie, głównie przez media, pozytywnie wpływa na jego rozwiązywanie i przeciwdziałanie. Związane jest to głównie z podnoszeniem świadomości i zrozumieniem, że pewne zachowania nie są normą, a poważnym przestępstwem. To z kolei może wpłynąć na większą otwartość i szczerość osób dotkniętych problemem przemocy w rodzinie, a przez to także na stopień jego ujawniania.

Problem przemocy w rodzinie nie jest nowym zjawiskiem, a działania mające go ograniczyć są w Polsce podejmowane od dawna. Szczególnie ważne jest dotarcie do szerszego grona odbiorców, na co pozwala organizowanie kampanii społecznych. W 1997 roku przeprowadzono kampanię „Powstrzymać przemoc domową", która nagłaśniana była przez prasę, radio i telewizję. Promowały ją hasła: „Bo zupa była za słona", „Bo wyglądała zbyt atrakcyjnie", „Bo miał zły dzień" oraz, co najważniejsze, ogólne przesłanie: „Nic nie usprawiedliwia przemocy w rodzinie". Jej najważniejszym zadaniem było zwrócenie uwagi opinii publicznej na zjawisko przemocy domowej i przekonanie, że problem ten może dotknąć wszystkich, a nie tylko tzw. „margines społeczny". Akcja miała dotrzeć nie tylko do zwykłych obywateli, ale również zwrócić uwagę organów ścigania, wymiaru sprawiedliwości, placówek oświaty, by zwiększyć dynamikę ich działania i poprawić skuteczność podejmowanych interwencji. Kampania okazała się skuteczna, ponieważ w ciągu trwającej miesiąc akcji udało się uruchomić ponad 100 placówek, telefonów zaufania oraz grup wsparcia dla ofiar. Ponadto wzrosła liczba zgłoszeń nie tylko ze strony kobiet, ale również ze strony mężczyzn, jako ofiar przemocy domowej.

W kolejnych latach uruchomiono następną kampanię pod hasłem: „Kocham. Nie biję", która wpisywała się w rządowy program ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem Bezpieczniej" oraz Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Tym razem celem kampanii było uświadomienie rodzicom, jak ważne jest wychowanie dziecka w miłości, wzajemnym szacunku

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 3465143A64333031

i z dala od przemocy. Kolejna kampania pod hasłem: „Kocham. Reaguję" była już dedykowana całemu społeczeństwu i miała na celu pokazanie, jak istotna jest reakcja na przemoc, która dzieje się za ścianą czy na ulicy. Ta akcja również odniosła sukces. W tym momencie zaczęło brakować już tylko stosownej ustawy, która określałaby zakres przeciwdziałania przemocy w rodzinie[6].

Corocznie kampanię edukacyjną w ramach zadań wynikających z Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie organizuje także Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. W 2010 roku przeprowadzono kampanię, której tematem była przemoc wobec osób starszych. Oparto ją na prostym przekazie: „To, co robisz, wraca do Ciebie", a jej hasło przewodnie brzmiało: „Nie krzywdź, abyś nie był krzywdzony".

W 2011 roku kolejna kampania przygotowana przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej skierowana była do sprawców przemocy w rodzinie. Jej przekaz brzmiał: „Wybierz właściwie, bądź po dobrej stronie". W tej akcji podjęto próbę skierowania przekazów edukujących, mających wpłynąć na świadomość osób stosujących przemoc.

Doświadczenie przemocy domowej to złożony problemem. Ofiary potrzebują pomocy innych osób oraz nie rzadko wielu służb, w zależności od tego, jakiej formy przemocy doznały. Ta pomoc może przyjść ze strony przedstawicieli różnych służb — psychologa, prawnika, Policjanta, prokuratora, lekarza, pracownika socjalnego. Dodatkowo każdy urząd gminy ma obowiązek publikowania listy placówek pomocowych dla osób doświadczających przemocy domowej, działających na terenie gminy. Gdy aktom przemocy towarzyszy spożywanie alkoholu, należy powiadomić gminną komisję rozwiązywania problemów alkoholowych. Natomiast Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia", dzięki stałej i szybko dostępnej pomocy wspiera ofiary i udziela wszelkich porad, które rozpoczynają działania ofiary chcącej zakończyć swoje cierpienie[7].

3 Procedura „Niebieskiej Karty"

Administracyjnoprawne regulacje związane z problematyką przemocy zawarte są przede wszystkim w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie[8]. Określa ona: zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie i zasady postępowania wobec osób dotkniętych przemocą oraz wobec osób stosujących przemoc. Ustawa ta stanowi jednocześnie, że zadania w zakresie

[6] M. Zając: *Procedura „Niebieskie Karty". Realizacja zadań w zakresie przeciwdziałanie przemocy w rodzinie*. Wrocław 2012, s. 9—10.

[7] *Gdzie szukać pomocy?* http://www.niebieskalinia.pl/pomoc/gdzie-szukac-pomocy [data dostępu: 26 stycznia 2015 r.].

[8] Dz.U. z 2005 r., Nr 180, poz.1493 ze zm., dalej zwana: u.p.p.r.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 3465143A64333031

przeciwdziałania przemocy w rodzinie są realizowane przez organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego na zasadach określonych w przepisach ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej[9] oraz ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi[10]. Uzupełnieniem wyżej wymienionych regulacji ustawowych są przepisy wykonawcze, tj. rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskiej Karty"[11] oraz wzorców formularzy „Niebieska Karta"[12].

Należy wspomnieć, że procedura „Niebieskiej Karty" w pierwotnej wersji została opracowana przez Komendę Główną Policji oraz Komendę Stołeczną Policji przy współpracy Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i wprowadzona do praktyki działania Policji w 1998 roku. Jej ideą jest współpraca pomiędzy służbami działającymi na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz działania wobec osób stosujących przemoc i na rzecz ochrony osób krzywdzonych. Polega ona na zmianie sposobu postępowania służb w sytuacji przemocy w rodzinie tj. obejmuje nawiązanie współpracy i działanie interdyscyplinarne — w myśl założenia, że zjawisko przemocy w rodzinie nie jest wyłącznie zagadnieniem prawym, ale również socjalnym, psychologicznym i zdrowotnym. Skuteczna pomoc rodzinie możliwa jest jedynie przy wzajemnej współpracy specjalistów z różnych dziedzin[13].

3.1 Podmioty inicjujące procedurę „Niebieskiej Karty"

Podejmowanie interwencji w środowisku wobec rodziny dotkniętej przemocą odbywa się w oparciu o procedurę „Niebieskiej Karty" i nie wymaga zgody osoby dotkniętej przemocą w rodzinie, dlatego m.in. żaden z formularzy „Niebieskiej Karty" nie wymaga podpisu osoby podejrzanej o doznawanie czy stosowanie przemocy w rodzinie. To rozwiązanie przełamuje powszechny problem polegający na tym, że ofiara boi się jakiejkolwiek reakcji instytucjonalnej przeciwko stosowanej wobec niej przemocy z uwagi na osobę sprawcy, co często wiązało ręce nie tylko organom ścigania, ale i instytucjom pomocowym[14]. Procedura ta obejmuje ogół czynności podejmowanych i realizowanych przez podmioty

[9] Tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 163 ze zm.

[10] Tekst jedn. Dz.U. z 2012 r., poz. 1356 ze zm.

[11] Dz.U. z 2011 r., Nr 209, poz. 1245.

[12] Ł. Radwanowicz: *Zagadnienia administracyjnoprawne dotyczące* przemocy. W: *Problematyka przemocy w rodzinie*. Red. E. Kowalewska-Borys. Warszawa 2012, s. 171.

[13] E. Bazyluk, M. Kulka: *Rozporządzenie w sprawie procedury „Niebieskie Karty" — Komentarz*. http://www. niebieskalinia.info/index.php/zadania-sluzb/59-rozporzadzenie-w-sprawie-procedury-niebiekie-karty-komentarz [data dostępu: 26 stycznia 2015 r.].

[14] P. Kobes: *Prawnokarne i administracyjne aspekty przemocy w rodzinie*. Bielsko-Biała 2011, s. 107.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 3465143A64333031

uprawnione do zainicjowania działań, czyli przedstawicieli: jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty, ochrony zdrowia, w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie.

W celu efektywnej realizacji ustawowych założeń w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie przedstawiciele wyżej wymienionych jednostek są zobowiązani do współpracy i przekazywania informacji o podjętych działaniach przewodniczącemu zespołu interdyscyplinarnego. Zespół interdyscyplinarny do spraw przemocy w rodzinie jest podmiotem odrębnym od organów gminy, jednak realizuje ustawowo określone zadania gminy związane z przeciwdziałaniem przemocy domowej oraz ochroną jej ofiar. Powołuje go wójt, burmistrz lub prezydent miasta. W skład zespołu interdyscyplinarnego wchodzą przedstawiciele: gminnego ośrodka pomocy społecznej, urzędu gminy, rady gminy, komisariatu Policji, zespołu kuratorskiej służby sądowej w sądzie rejonowym, szkół z terenu gminy, ochrony zdrowia, prokuratury, organizacji pozarządowych. Dla uściślenia warto wskazać, że najczęściej przedstawicielami oświaty są pracownicy wydziału edukacji urzędu gminy oraz przedstawiciele szkół z terenu gminy, natomiast przedstawicielami ochrony zdrowia są pracownicy wydziału gminy lub lokalnych placówek służby zdrowia[15].

Oprócz wyżej wymienionych przedstawicieli w posiedzeniach zespołu, jako niezależni eksperci, mogą brać udział także przedstawiciele innych grup zawodowych i społecznych, w szczególności zajmujących się problematyką zwalczania przemocy w rodzinie[16]. W celu rozwiązywania określonych problemów, postanowienia ustawy obejmują również możliwość powoływania grup roboczych wewnątrz zespołu. Grupy te zajmują się indywidualnymi przypadkami występowania przemocy domowej, co w konkretnych sprawach pozwala na podjęcie profesjonalnego i efektywnego działania, pozwalającego uniknąć sztywnych mechanizmów proceduralnych[17].

Zespół interdyscyplinarny realizuje działania określone w gminnym programie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie. Zadaniem zespołu jest integrowanie i koordynowanie działań przedstawicieli podmiotów, które wchodzą w skład zespołu oraz innych specjalistów w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, szczególnie przez: diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie i podejmowanie działań w środowisku zagrożonym tym zjawiskiem; inicjowanie interwencji w środowisku dotkniętym przemocą w rodzinie; podejmowanie działań w stosunku do osoby, która prze-

[15] A. Gronkiewicz, A. Ziółkowska: *Komisje, zespoły, rady jako forma partycypacji obywateli w samorządzie terytorialnym*. W: *Partycypacja społeczna w samorządzie terytorialnym*. Red. B. Dolnicki. Warszawa 2014, s. 290.

[16] M. Zając: *Procedura „Niebieskie Karty". Realizacja zadań*…, s. 75.

[17] A. Gronkiewicz, A. Ziółkowska: *Komisje, zespoły, rady jako forma partycypacji*…, s. 290—293.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 3465143A64333031

moc stosuje; rozpowszechnianie wiedzy dotyczącej instytucji i organizacji, które mogą udzielić pomocy.

Zespół interdyscyplinarny odbywa posiedzenia w zależności od potrzeb, jednak nie rzadziej niż raz na trzy miesiące, a obsługę organizacyjną zespołu zapewnia ośrodek pomocy społecznej. Członkowie zespołu interdyscyplinarnego, w zakresie niezbędnym do realizacji swoich zadań, mogą przetwarzać dane osobowe, dotyczące w szczególności stanu zdrowia, nałogów oraz wszelkich orzeczeń, wydanych w postępowaniu sądowym lub administracyjnym, bez wiedzy i zgody osób, których dane dotyczą. Oczywiście wszyscy członkowie zespołu są zobowiązani do zachowania tajemnicy na temat informacji i danych, które uzyskali przy realizacji swoich zadań (obowiązek ten rozciąga się również na okres po ustaniu członkostwa w zespole interdyscyplinarnym).

W ramach procedury „Niebieskiej Karty" członkowie zespołu interdyscyplinarnego:

1) udzielają pomocy osobie, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie;
2) podejmują działania w stosunku do osoby, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie, aby zaprzestała swoich działań;
3) zapraszają osobę, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, na spotkanie zespołu interdyscyplinarnego;
4) opracowują indywidualny plan pomocy dla osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, i dla jej rodziny, który zawiera propozycje konkretnych działań pomocowych;
5) rozstrzygają o bezzasadności podejmowania działań[18].

3.2 Tok postępowania w ramach procedury „Niebieskiej Karty"

W przypadku wystąpienia przemocy w rodzinie konieczne jest podjęcie interwencji, która odbywa się według procedury „Niebieskiej Karty" i obejmuje ogół czynności podejmowanych i realizowanych przez przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty i ochrony zdrowia, w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie.

Wszczynając procedurę, podejmuje się działania interwencyjne mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa osobie, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą domową. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskiej Karty" oraz wzorów formularzy. „Niebieska Karta" stanowi, że w ramach procedury funkcjonariusz Policji udziela takiej

[18] Ł. Radwanowicz: *Zagadnienia administracyjnoprawne dotyczące przemocy*…, s. 184—185.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 3465143A64333031

osobie niezbędnej pomocy, łącznie z udzieleniem pierwszej pomocy. Co więcej, organizuje on również niezwłocznie, jeżeli wymaga tego stan zdrowia osoby, dostęp do pomocy medycznej. Podejmuje też w razie potrzeby inne niezbędne czynności zapewniające ochronę życia, zdrowia i mienia potencjalnych ofiar, włącznie ze środkami przymusu bezpośredniego i zatrzymania w stosunku do osoby, co do której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie. W tym miejscu należy dodać, że zgodnie z art. 40 ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, osoby w stanie nietrzeźwości, które swoim zachowaniem dają powód do zgorszenia w miejscu publicznym lub w zakładzie pracy, znajdują się w okolicznościach zagrażających ich życiu lub zdrowiu innych osób, mogą zostać doprowadzone do izby wytrzeźwień, zakładu opieki zdrowotnej, podmiotu leczniczego lub innej właściwej placówki utworzonej lub wskazanej przez jednostkę samorządu terytorialnego, albo do miejsca zamieszkania lub pobytu. W ramach procedury „Niebieskiej Karty" funkcjonariusz Policji przeprowadza rozmowę, o ile jest to możliwe, z osobą wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie. Informuje o odpowiedzialności karnej za znęcanie się fizyczne lub psychiczne nad osobą najbliższą, lub inną osobą pozostająca w stałym lub przemijającym stosunku zależności od osoby, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc, albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan fizyczny lub psychiczny. Ponadto wzywa taką osobę do zachowania zgodnego z prawem i zasadami współżycia społecznego. Funkcjonariusz Policji przeprowadza na miejscu zdarzenia (w przypadkach naglących), czynności procesowe w niezbędnym zakresie, w granicach koniecznych do zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa[19].

Wszczęcie procedury następuje przez wypełnienie formularza „Niebieska Karta — A" przez przedstawiciela jednego z uprawnionych podmiotów w przypadku powzięcia, w toku przeprowadzonych czynności służbowych lub zawodowych, podejrzenia stosowania przemocy wobec członków rodziny lub w wyniku zgłoszenia dokonanego przez członka rodziny, lub świadka zdarzenia. W przypadku braku możliwości wypełnienia tej części formularza z uwagi na: nieobecność osoby, wobec której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie; stan jej zdrowia; zagrożenie jej życia lub zdrowia, wypełnienie formularza następuje niezwłocznie po nawiązaniu bezpośredniego kontaktu z tą osobą lub dopiero po ustaniu przyczyny uniemożliwiającej jego wypełnienie. Ważne jest, aby pamiętać o przeprowadzeniu rozmowy z osobą, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, w odpowiednich warunkach, gwarantujących potencjalnej ofierze swobodę wypowiedzi i poczucie bezpieczeństwa. W przypadku, gdy nawiązanie bezpośredniego kontaktu z taką osobą jest niewykonalne, wypełnienie formularza w części „A" następuje bez udziału tej osoby. Formularz ten przekazywany jest niezwłocznie, ale nie później niż w terminie 7 dni

[19] Ibidem, s. 173—174.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 3465143A64333031

od dnia wszczęcia procedury przewodniczącemu zespołu interdyscyplinarnego. Kopia formularza „A" pozostaje u wszczynającego procedurę. Przewodniczący zespołu interdyscyplinarnego przekazuje formularz pozostałym członkom zespołu nie później niż w ciągu 3. dni od dnia jego otrzymania. Wszystkie działania zespołu interdyscyplinarnego lub grupy roboczej są dokumentowane, poprzez formularze „Niebieskiej Karty" oraz w sposób ustalony przez członków zespołu i zapisany w regulaminie pracy zespołu. Dokumentacja ta jest przekazywana Policji lub prokuraturze w przypadku podejrzenia o popełnieniu przestępstwa.

Jeśli chodzi o formularz „Niebieska Karta — B" to otrzymuje go osoba dotknięta przemocą w rodzinie, lub w przypadku przemocy zastosowanej wobec dziecka, jest to rodzic, opiekun prawny lub faktyczny, lub osoba, która zgłosiła podejrzenie stosowania przemocy w rodzinie. Formularz „B" jest dokumentem dla osób pokrzywdzonych, zawierającym definicję przemocy, praw człowieka, informację o miejscach udzielających pomocy. Formularza „B" nie przekazuje się osobie podejrzanej o stosowanie przemocy w rodzinie.

W trakcie posiedzenia członkowie zespołu interdyscyplinarnego w obecności zaproszonej osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, dokonują analizy i wypełniają formularz „Niebieska Karta — C". Celem tej czynności jest przeanalizowanie sytuacji danej rodziny, a nieobecność osoby pokrzywdzonej nie jest przesłanką uniemożliwiającą wypełnienie tej części „Niebieskiej Karty". Członkowie zespołu badają sytuację ekonomiczną, mieszkaniową, zdrowotną i zawodową. Sprawdzają, czy dziecko wychowujące się w danej rodzinie ma odpowiednie warunki do nauki i właściwego rozwoju. Następnie ustala się indywidualny plan pomocy dla osoby pokrzywdzonej. Jeśli w rodzinie wychowują się małoletnie dzieci, skrzywdzone przez najbliższych, do zadań przedstawicieli oświaty należy zapewnienie im pomocy, poprzez organizację zajęć dydaktycznych, konsultacji oraz porad. Jeżeli w trakcie trwania procedury, czyli od czasu wypełnienia „Niebieskiej Karty — A", doszło do kolejnego incydentu opis tego zdarzenia także powinien się znaleźć w formularzu „C". Formularz „Niebieska Karta — D" w odróżnieniu od trzech poprzednich części zawiera informacje o osobie, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc wobec najbliższych członków rodziny oraz o działaniach podjętych wobec niej[20].

Zakończenie procedury „Niebieskiej Karty" jest możliwe w dwóch przypadkach:
1) ustania przemocy w rodzinie i uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy w rodzinie oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy albo
2) rozstrzygnięcia o braku zasadności podejmowania działań.

Zakończenie procedury wymaga udokumentowania w formie protokołu podpisanego przez przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego. O zakończeniu procedury powiadamia się podmioty uczestniczące w procedurze.

[20] M. Zając: *Procedura „Niebieskie Karty". Realizacja zadań*…, s.127—128.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 3465143A64333031

3.3 Realizacja procedury „Niebieskiej Karty" w praktyce

Głównymi źródłami danych na temat rozmiarów zjawiska przemocy w rodzinie są policyjne statystyki, które odnoszą się do zgłoszonych przypadków przemocy. Poniższe dane przedstawiają zestawienie statystyczne w obszarze przemocy w rodzinie, realizowane wyłącznie przez Policję na terenie garnizonu śląskiego w 2014 roku[21]:

Ilość wypełnionych formularzy „Niebieska Karta — A".	10 031
Liczba osób, co do których istnieje podejrzenie, że są dotknięte przemocą (ogółem), w tym: 1) kobiet; 2) mężczyzn; 3) małoletnich	13 531 9 287 1 506 2 738
Liczba osób, wobec których istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie (ogółem)	10 110
Liczba zatrzymanych osób, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie (ogółem)	1 516
Liczba osób, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie będących pod wpływem alkoholu (ogółem)	6 203
Liczba osób, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie będących pod wpływem alkoholu doprowadzonych do wytrzeźwienia	3 879
Liczba przypadków poszczególnych rodzajów przemocy: 1) fizycznej; 2) psychicznej; 3) seksualnej; 4) ekonomicznej; 5) innego rodzaju przemocy	 7 625 9 593 182 102 3 021

Sytuacje, kiedy dochodzi do uderzenia, szarpnięcia, spoliczkowania, obrzucania wyzwiskami, gróźb, czy zmuszania członka rodziny do czynności, które uwłaczają jego godności powinny być sygnałem, że mamy do czynienia z przemocą w rodzinie. W takiej sytuacji ofiara doświadczająca tego typu zachowań, powinna bezzwłocznie zgłosić to Policji lub prokuraturze. Jeśli zdarzenie ma miejsce w porze nocnej należy wezwać policję z prośbą o interwencję. Innym wyjściem jest zgłoszenie się do jednostki organizacyjnej pomocy społecznej (np. ośrodka interwencji kryzysowej, ośrodka pomocy społecznej), lub do innego podmiotu działającego na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Istotne jest, że zgodnie z art. 12 u.p.p.r. osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych

[21] Dane uzyskane na prośbę pisemną z Wydziału Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach [dane na dzień: 26 stycznia 2015 r.].

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 3465143A64333031

lub zawodowych, powzięły podejrzenie o popełnieniu ściganego z urzędu przestępstwa z użyciem przemocy w rodzinie, powinny natychmiast zawiadomić o tym Policję lub prokuraturę. Ustawa również wskazuje, że osoby będące świadkami przemocy w rodzinie powinny zawiadomić o tym Policję, prokuratora, lub inny podmiot działający na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie[22].

Najczęstszy udział we wszczęciu procedury mają przedstawiciele oświaty. Dzieje się tak ze względu na fakt, że informacje, które stanowią podstawę przypuszczenia, że w danej rodzinie dochodzi do przemocy, są wynikiem prowadzonych czynności służbowych lub zawodowych. Często bowiem zdarza się, że podczas zajęć w przedszkolu lub w szkole, ujawnia się specyficzne zachowanie dziecka, pojedyncze słowa, gesty, które mogą nasuwać podejrzenie, że może być ono ofiarą lub świadkiem przemocy w rodzinie. To właśnie szkoła i placówki systemu oświaty, w których dzieci spędzają najwięcej czasu są miejscem, gdzie nauczyciele, pedagodzy, psycholodzy, czy szkolne pielęgniarki mogą rozpoznać dzieci doświadczające przemocy w rodzinie. Na nich więc ciąży obowiązek podejmowania właściwych działań w celu zapewnienia bezpieczeństwa swoim podopiecznym, a także udzielenie wsparcia i umożliwienie uzyskania pomocy. Nie oznacza to, że inne podmioty nie biorą czynnego udziału w tym pierwszym stadium postępowania, jednak jak wiadomo, ofiary niechętnie same mówią o tym, co złego przeżywają i rzadko wprost wyrażają, że potrzebują pomocy. Sytuacja jest jeszcze bardziej skomplikowana, kiedy ofiarą jest dziecko, które często nie zdaje sobie sprawy z powagi sytuacji i które nie wie, do kogo się zwrócić. W takim przypadku jedyną możliwością zdiagnozowania problemu jest obserwacja zachowania dziecka przez wychowawcę i nauczycieli, dzięki którym dochodzi do wykrycia sprawców tych czynów.

4 Podsumowanie

Przemoc w rodzinie stanowi istotny problem społeczny, dlatego tak ważne jest, aby zwiększać świadomość o tym patologicznym zjawisku. Dotyka ona środowiska, które powinno być od niej wolne. Rodzina bowiem powinna się kojarzyć z bezpieczeństwem i spokojem. Przemoc w rodzinie to przestępstwa popełniane w ukryciu, co powoduje, że często statystyki nie ukazują nam rzeczywistego wymiaru problemu. Bardzo ważne jest rozpowszechnianie wiedzy na temat tego, w jaki sposób walczyć z tym zjawiskiem. Z administracyjnego punktu widzenia instrumentem do przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest procedura „Niebieskiej Karty", na podstawie której podejmuje się interwencję wobec rodziny dotkniętej przemocą. Interwencja ta obejmuje ogół czynności podejmowanych i realizowanych przez podmioty uprawnione do zainicjowania

[22] Ł. Radwanowicz: *Zagadnienia administracyjnoprawne dotyczące przemocy*…, s. 172—173.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 3465143A64333031

działań i nie wymaga zgody osoby dotkniętej przemocą w rodzinie. Celem procedury jest więc działanie na rzecz powstania sprawnie funkcjonującego systemu pomocy ofiarom przemocy w rodzinie oraz podniesienie społecznej świadomości o tym zjawisku. „Niebieskie Karty" spełniają również funkcję standaryzacji policyjnych notatek z przeprowadzonych interwencji i są przedłużeniem prewencyjnego kontaktu Policji ze sprawcą.

Ocena procedury „Niebieskiej Karty" jest złożona i trudna, ponieważ składa się na nią wiele elementów. Po pierwsze, od 2011 roku nowe przepisy o przeciwdziałaniu przemocy stanowią, że obowiązek sporządzania „Niebieskich Kart" mają też lekarze i pracownicy oświaty. W założeniach miało to spowodować, że więcej ofiar otrzyma szybką i fachową pomoc, jednak nowe przepisy okazały się fikcją. Dzieje się tak, mimo że nieprzestrzeganie tych przepisów może być potraktowane jako niedopełnienie obowiązków służbowych, o czym pracownicy służby zdrowia często nie wiedzą. Co więcej nadal panuje niska wiedza na temat procedury, a konkretnie jej dalszego przebiegu. Lekarze skarżą się również na wymagania formalne, tłumacząc, że wiele stron z kilkudziesięcioma punktami i podpunktami to czasochłonna „papierologia", która dezorganizuje ich codzienny tryb pracy i skraca czas dla pacjentów.

Kolejnym niebezpiecznym zjawiskiem jest wykorzystywanie „Niebieskich Kart" w sądach, przy rozwodach czy sprawach majątkowych. Bywa, że w domu nie dochodzi do aktów przemocy, a kobieta lub mężczyzna, mimo to wzywa policję, aby uruchomić procedurę „Niebieskiej Karty". Wtedy staje się ona dowodem, a więc instrumentem do uzyskania konkretnych celów. Najczęściej dotyczy to spraw majątkowych lub o uzyskanie orzeczenia rozwodu z wyłącznej winy małżonka.

Bez wątpienia procedura „Niebieskiej Karty" jest potrzebna, jednak warto zastanowić się nad pewnymi zmianami, które w przyszłości przyczyniłyby się do większego komfortu ofiar i uproszczenia biurokracji oraz wyeliminowania spraw, gdzie zamiast ratunkiem, staje się narzędziem.

Podjęcie trudnej walki z przemocą jest ważne. Ogromne znaczenie ma natychmiastowa reakcja i podjęcie wszelkich możliwych kroków. Ważne jest uświadamianie rangi problemu oraz pokazanie, że bierność, zarówno ofiary, jak i świadków przemocy w rodzinie jest najgorszym wyjściem.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 3465143A64333031

Katarzyna Surmiak

The procedure of „a Blue Card" as a means of opposing domestic violence

Summary

Domestic violence is one of the major problems of contemporary countries in the world. It affects the environment, which should be free from it, because the family should be associated with the security and peace of mind. Domestic violence is a criminal act committed in a deep secret, which means that we can only imagine what the real number of people that it affects is. It is important to spread the knowledge about how to fight this phenomenon. From an administrative point of view, the instrument to combat domestic violence is the procedure of "a Blue Card", on the basis of which intervention is taken to help families affected by violence. This intervention includes all activities undertaken and carried out by autorities entitled to initiate actions and it does not require the consent of the person affected by domestic violence. The aim of the procedure is therefore to promote the emergence of a well-functioning system of assistance to victims of domestic violence and to raise public awareness about this phenomenon. Blue Cards also function as the standardization of police notes from the interventions conducted and are an extension of the preventive police contact with the perpetrator.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 3465143A64333031